

Бојан Савић Осџојић

ЖОЗЕФ ЖУБЕР ИЛИ СЕИЗМОГРАФИЈА МИСЛИ

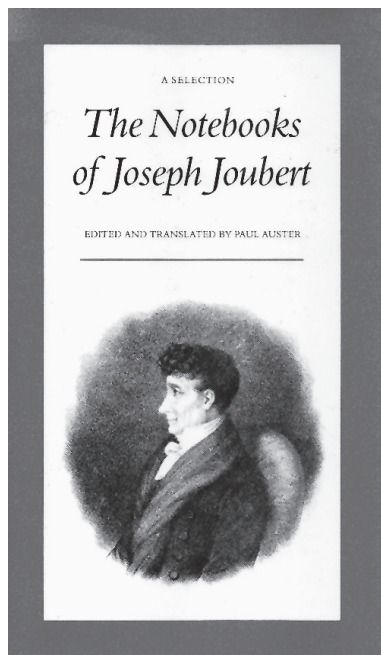
(Тефџери, фељџон, друја еџизода)

Оно што се по правилу види у свакој свесци, а махом је страно дневницима, јесте *џроџресџа иџеја*. Мисао која се на једном крају свеске само натукне може се у наставку поново појавити, преписана, у виду подсетника или развијене идеје, па и у више наврата, и мало-помало, код оних вреднијих свескописаца, попримити димензије читавих есеја. Код оних несклонијих елаборацији, а често расположених за прављење спискова и рекапитулација најважнијег међу забележеним – управо сам спонтано описао Колриџа – такве идеје се јављају као опсесивни лајтмотиви, често независно од воље аутора. Свако њихово јављање није пуко, несвесно понављање, до каквог често долази у дневнику, већ прилика за ретуширање, нијансирање, прецизнију артикулацију. То је неки вид поруке самом себи, редовном читаоцу написаног. Дневници би се, у поређењу са овим поступним варијацијама у свескама, могли описати као гробља непрочитаних страна.

Репетиције са варирањима типичне су за све свескописце, али нарочито за Жозефа Жубера (*Joseph Joubert*, 1754–1824). За овог француског аутора може се мирно рећи да се једини од заступљених у нашем корпусу у пуној мери остварио као свескописац. Иако је након Жуберове смрти требало да прође више од сто година да би његове свеске изашле у изворном облику, у опсежнијем издању Андреа Бонијеа (1938), а потом још педесет да би се олабавио калуп који су аутору наметнули први приређивачи (пре свега калуп моралисте), Жубер је данас перципиран као једини аутор који је читавог живота писао искључиво свеске. Своју повлашћену подлогу користио је као простор за истраживање и испробавање, а она је с временом сама по себи постала уметнички објекат.

Уза све то, Жубер је додатно задужио пантеон писаца тефтера тиме што из свезака није објавио ни ред.

Претежна тема Жуберових записа јесте мисао, њено функционисање и начин на који се јавља. За разлику од Лихтенберга (или, међу каснијим свескописцима, Цветајеве

и Сиорана), Жубера не занима афористично компресовање идеје. Али зато га страствено интересује процес артикулације мисли и њена елаборација. С годинама је Жубер све више сумњао у домете доследно спроведене мисли и линеарног дела, заокруженог по рецептима 19. века. Савршено заокружен текст, како пише 17. априла 1799, „пред нама је, дивимо му се, али он остаје изван нас“. Према Жуберу, мисао неће бити убедљивија ако се из ње исцеди „оно најбоље“ и добијени екстракт сажме у сентенцију.

Жуберовом даху одговарала је отворенија, дијалогска форма. Том разговорном модусу у прилог говори чињеница да су његове белешке углавном настајале на маргинама обимне лектире, преписке и разговора, и да су без свести о тој референтности углавном неразумљиве. Међу ауторима, далеко најчешће помиње Платона и Хомера; осим њих веома су присутни Кант и Русо, Беркли и Волтер, као и низ ближих, данас мање познатих савременика.

На почетку, Жуберу су свеске служиле за планирање линеарнијих целина, огледа или расправа. Међутим, с временом је, одгурнувши замишљену реализацију у други план, само бележење постало ауторова преокупација. Записи су постепено изгубили спољну сврховитост и постали неупотребљиви ван контекста свеске.

Интимна револуција

Рођен 1754. у Монтињаку у Дордоњи, као друго од тринаесторо деце, Жозеф Жубер је са четрнаест година уписан у Колеж де л'Ескил у Тулузу, под управом католичког реда Доктринара. Иако је са осамнаест и сам постао вероучитељ и искушеник, године 1773. одриче се редовничких амбиција и враћа лаичком животу. Одлази у Париз где ступа у контакт са Дидроом и Ретифом де ла Бретон, са Лујем де Фонтаном и Шатобријаном; ова двојица ће му остати доживотни пријатељи.

При првом додиру са просветитељством биће фасциниран, како због његове еkleктичности, тако и због одбацивања религије и цркве као ауторитета. На његове ране радове нарочито ће утицати Дидро. Предговарач последњег издања *Свезака*, Жан-Пол Корсети, управо упливу овог филозофа приписује Жуберову рано развијену тежњу ка нелинеарном писању и хетерогеној ерудицији. По њему, метода енциклопедиста „у много чему најављује методу свезака. Жубер чита, пабирчи са свих страна, ниже идеју за идејом и тиме утврђује релативност сваког 'континуираног' филозофског говора".¹ И сам Жубер, свестан своје спремности да скаче с теме на тему, осврће се на то у једном запису из 1808: „Ја сам, као Монтењ, 'неспособан за непрекидни филозофски говор'.“² (Овај самокритични говор карактеристичан је за велики број записа.)

Предреволуционарне године Жубер проводи у престоници где ће радити на неколико огледа. Најамбициознији међу њима, такође дидроовски по инспирацији, носи наслов *Свеошћта блајонаклоносџ* (*Bienveillance universelle*). По наводима Жане Боније, још неколико расправа је тада на Жуберовом радном столу: он је „спремао, али није довршио и *Похвалу Џејмсу Куку*, поморцу, започету поводом једног конкурса

¹ Corsetti, y: Joubert: 1994, стр. 18.

² Joubert: 1938, т. 2, 638.

Марсејске академије. Награда је износила 1200 фунти, што би Жуберу тада било добродошло. Међутим, писање му је било само изговор за читања и сањарења³.

Овакву оцену ће износити већина коментатора Жуберових свезака. Од сувислих коментара самог текста њима је углавном било важније да ламентирају над тим што од тога за живота ништа није објавио, уместо да схвате зашто је од тога одустао. Иако ниједан од планираних огледа неће бити довршен нити објављен, Боније управо након бројних нацрта за „Похвалу Куку“ ситуира почетак прве од 205 малих свезака које ће Жубер отад испуњавати. Прва реченица прве свеске, „Те лепе морнарке...“, што је коментар на један Куков пасаж, забележена је у октобру 1786. Њом је отпочета доживотна пракса записивања.

Након избијања Револуције, која, према Андреу Бонијеу, у њему изазива помешане реакције, почетком деведесетих година, Жуберу је доста Париза. Конкретна револуција изиграла је његова очекивања. У њој, после почетног одушевљења, све више види профану реализацију просветитељских идеја и постепено је проглашава неуспехом. „Револуција је прогнала мој дух из стварног света“, пише 25. марта 1802, „тако што ми га је приказала у превеће ужасном светлу.“ У тридесет осмој години Жубер се жени и сели у Вилнев-на-Јони, а након мајчине смрти, 1800. године, све ће ређе одлазити у Париз.

Године 1803. умире и његова блиска пријатељица, Шатобријанова љубавница, Полин де Бомон. Овај догађај многи приређивачи, посебно Андре Боније, истичу као веома важан за Жубера, сугеришући да је његова веза са Бомон била више од пријатељства. Напустивши бурну политичко-књижевну сцену, Жубер се у провинцији све више посвећује свескама. Пише све редовније, белешке постају опширне и разрађене, а стралица бива попрште стенографије која је визуелно све разгранатија.

У том тренутку, по речима Филипа Манжоа, Жубер доноси за свеске веома важну одлуку. „Када су свеске стекле истински значај у Жуберовим очима“, пише Манжо, „он је почео да их води оловком. (...) Напустивши претходно жељену каријеру књижевника, након своје ‘интимне револуције’, како би рекао Шарл де Бос, Жубер оставља перо и опредељује се за мину.“⁴

Променом средства писања, текст постаје личнији, слободнији, материјално фрагилнији и необавезнији. По нашем мишљењу, управо захваљујући преласку на оловку, свеске су изгубиле одлику „текста“. Са графитом у рукама Жубер стиче потез цртача. Тако напоскон може адекватно да истражује процес који се одвија између нацрта и коначне верзије. Услед тог преласка, идеја о објављивању финалног дестилата таквог писања постепено ће отићи у други план. Жуберове свеске су, како додаје Манжо, постале слика оклевања „између привременог и дефинитивног, између интимног и јавног, и с једне стране су тежиле форми, а с друге бескрајном расписивању. Час рукопис подражава књигу и њену припрему, час дочарава њену потпуну супротност, лебдећи између дела, могућности дела и необјављивања“.⁵

Жуберово повлачење праћено је одлучним одустајањем од објављивања. Многи су га убеђивали да објави нешто од својих запажања: пријатељ Фонтан му је саветовао

³ Beaunier, у: Joubert: 1938, I, 15.

⁴ Mangeot: 1990, стр. 82.

⁵ Исто.

да приреди једну збирку максима. Жуберу то није ни падало на памет. Жеља за списатељском славом, или скромније речено, за читаоцем, дефинитивно је уступила место упознавању са сопственим током мишљења и писању за себе. То је и честа, опсесивна бележака: Жубер тако пише 1803: „...јер оно што треба ставити у дело и оно што из њега треба изоставити је бескрајно“, а затим „...и волео бих да мислим испод стакла“.⁶

Ето још једног мотива који савременог читаоца асоцира на Валерија и његово искуство вођења свезака, које су му најпре служиле као уточиште од "књижевног света". Може се рећи да је Валери највише од овде присутних свескописаца урадио на препознатљивости приватне књижевности у двадесетом веку и да је за Жубера учинио много више него његови потоњи приређивачи. Тек после Валеријевих свезака, Жуберове су постале читљиве у изворном стању. на Валерија, аутора који је овакву врсту приватне књижевности учинио препознатљивом за двадесети век, и после чијег искуства је Жубер постао читљив у изворном стању.

Коло приређивача

За већину аутора из нашег корпуса свеске као пракса често испуњавају и функцију самодовољног медија насталог након укидања потребе за непосредним слушаоцем. Постају вештачки уређени простор и време за бескрајни, недовршиви солилоквиј својих власника. Али то не значи да се мисао о могућности њиховог објављивања потпуно протерује. Она је само одложена, да не би ометала писање сâмо. „Ако умрем и за собом оставим неколико мисли о важним темама“, написао је Жубер са 29 година, „колико год оне биле расуте, у име човечанства преклињем оне који их се докопају да не уклоне ниједну реч за коју им се учини да се супротставља устаљеним идејама.“⁷

Мора се констатовати да је ова пишчева жеља остала неуслишена. Ни данас, скоро двеста година пошто су пронађене свеске, нико није нашао за сходно да их објави у целости, а да нешто не изостави или да их не среди по свом нахођењу, нико није нашао за сходно да их објави а да нешто не изостави или да их, по свом нахођењу, не среди. Жуберове свеске су, у поређењу са Лихтенберговим *Тешџерима*, имале много мање среће са постхумним приређивачима и коментаторима. До тога, морамо додати, није дошло само због неспособности приређивача (мада је тај фактор веома важан), већ и због неподесности грађе за објављивање.

Први приређивач Жуберових записа био је Шатобријан. Он ће 1838. направити избор из рукописа и у поверљивом тиражу, за рођаке и пријатеље, објавити *Збирку мисли јосџодина Жубера (Recueil de pensées de M. Joubert)*. Делови предговора указују на то да је овакву књигу заправо замислила госпођа Жубер, а да ју је Шатобријан само уредио.

Као да се осврнуо на покојникову бојазан за постхумну судбину свезака, Шатобријан у предговору пише: „Међу фрагментима г. Жубера прочитао сам следеће речи: 'Сви-лена буба везе своје чауре, и ја везем своје; али нико ми их неће одмотати.' Е ја сам их

⁶ Joubert: 1938, I, 377

⁷ Bellesort, у: Joubert: 1938, I, стр. 10.

одмотао. Разврстао сам теме које су биле измешане на његовим згужваним папирима, па ипак им нисам дао превише *наслова*, како бих *мислиоцу* оставио нешто од разноликости његових мисли. Из ових лепих страница видеће се колико сам у том процесу изгубио и за шта је свет остао ускраћен.”⁸ Описујући материјално стање свезака, Шатобријан користи израз *chiffons de papier*, што би се у нешто емотивнијем регистру могло превести као „безвредне хартијетине”. Овакву оцену сретаћемо и касније, међу другим ауторима. Констатација хаоса често је прва реакција проналазача пред материјалом који је за собом оставио свескописац. (На крају крајева, и многих читалаца, кад се свеске најзад објаве.)

Усред тог века који је, како смо видели и у случају Лихтенбергове рецепције, толико био наклоњен максимама, ни Шатобријан није одолео искушењу да Жуберове свеске тако оријентише. У *Збирци мисли Јосифодина Жубера*, књизи од скоро 400 страница (по данашњим мерилима, књижуљку од сто) Шатобријан је изабране Жуберове фрагменте поређао у девет тематских циклуса. Почасно место заузеле су мисли о Богу, а зачеље мисли о „Господину Жуберу лично”. Определивши се за афористичне записе, Шатобријан је свог пријатеља сврстао директно у моралисте, у продужетку Ларошфукоа и Вовнарга. Већ је Сент-Бев у *Ћаскањима Јонегељком* писао о њему као њиховом ученику. (И та оцена сведочи како је тешко било уклопити Жубера у моралистички калуп.)

Али Шатобријан се потрудио. Његова редакција свесно је занемарила преиспитивачка меандрирања карактеристична за рукопис. Дошло је до нужних упрошћавања. У фрагментима у којима је Жубер оклевао, Шатобријан се опредељивао. Тамо где је аутор трагао, овај вредни читалац је прескакао странице, повезивао и „налазио”. Понављања су у потпуности сравњена и определило се за најбољу верзију. Приређивач је успут без задршке избацивао све што се није уклапало у афоризам како га је замишљао у складу са својим добом.

Колико год се данас слагали у оцени да је Шатобријанова оријентација била произвољна, она ће оставити далекосежне последице. У ширем кругу читалаца, Жубер је и данас познат пре свега као аутор максима. Само су бројни фрагменти у којима говори поспрдно о готовим сентенцијама могли Жубера да одбране од те етикете, али то за будуће читаоце није било довољно. Када је реч о оваквој грађи, приређивач увек има више ауторитета него аутор. Само зато што је жив у тренутку објављивања књиге.

И наредни приређивач, Пол де Ренал, зет Жуберовог брата, наставио је да продубљује имиџ Жубера мислиоца. Године 1850. објављена је његова редакција *Мисли, максима и џрејиске Јосифодина Жубера*, у два тома. Приређивач, нажалост, није дочекао објављивање, али зато је успео да додатно модификује текст и сакрије Жуберов изворник. Његове интервенције на фрагментима задржале су се и у неким савременим издањима Жуберових афоризама.

Ренал нам је ипак важан јер је први пут споменуо саме свеске, о којима се изјаснио нешто исцрпније и зрелије од свог претходника. Најпре је, проценивши садржај, утврдио да је Жубер у тих „двеста свешчица из дана у дан бележио размишљања, максиме,

⁸ Chateaubriand, y: Joubert: 1838, стр. 5–6.

анализу својих лектира и доживљаје. Тај последњи део, прави *дневник* који је у периоду од више од тридесет година госпођа Жубер видела у рукама свог супруга, био је једини који је сматрала достојним организовања у целину. Међутим, мисли су у њему записане обичном оловком. Упућивања, шупљине, честе скраћенице и неописиви неред отежавају њихово разумевање и читање.⁹

Будући да је затекао неред, приређивач је себе овластио да га среди. Нећемо га кривити: ипак је он био члан фамилије и морао је да брине о постхумној слици свог рођака, по мерилима датог тренутка. Од њега ћемо добити и први званични портрет Жубера са свеском у руци, назнаку да је Ренал разумео Жуберов процес писања више него што то дочарава збирка фрагмената коју је приредио: „Често, читајући старе свешнице, аутор употпуњује или мења своју мисао у текућој свесци, не указујући на везу између присутних речи. Пише дању и ноћу; лежећи у кревету, стојећи у својој радној соби или у шетњама, пешице или у колима; увек са собом има малу златну оловку и свеску, и утисци су у њој забележени са упорношћу која никада не јењава, али *без доследности, без претиензије, уопште не предвиђајући да ће их читати неко други*.”¹⁰ Ренал нам благоглагољиво нуди и портрет себе као приређивача и том приликом допуњује опис Жуберове праксе. „Скупљао сам једну по једну од тих драгоцених речи које је бацао на папир, као да му се прохтело да их тек тако откотрља, да их размотри заједно с другима и утврди каквим пламеном сијају. Бирао сам их са једнаких листова, из тог огромног шпила карата који сам веома пажљиво покушавао да методично разврстам. Спајао сам често разбацане делове једне мисли коју Жуберов први потез није дочарао у целисти. Међусобно сам упоређивао противречне тврдње, настојећи да препознам ону која би, у складу са ауторовим генијем, једина преостала након анализе.”¹¹

Баш зато што се према рукопису односио онако како би се односио аутор, Ренал је себе спречио да тај „дневник” објави у целисти. Али истовремено, ауторска мимикрија га је овластила да узме већу слободу у манипулисању текстом. Будући да се определио за тематско разврставање, Ренал није оклевао да записе редигује, спајајући сличне мотиве и одстрањујући све што му се учинило сувишним.

Један Жуберов запис у Реналовој редакцији гласи: „Не глачам своју реченицу, него идеју. Чекам да се направи потребна кап светлости и да ми отпадне са пера.”¹² (Приметио сам, иначе, да се у универзитетској литератури посвећеној Жуберу овај фрагмент често цитира.)

Увидом у Бонијеову редакцију из 1938. испоставља се да је ово компилација два Жуберова записа из 1804. Први, забележен 26. октобра, гласи као и прва реченица. Али други запис, унет два месеца касније, гласи: „Све док кап светлости која ми је потребна и коју чекам не отпадне одатле.”

„Перо” којим се завршава првонаведени запис у потпуности је инвенција Жуберовог зета.

⁹ Raynal, у: Joubert: 1850, I, стр. 75.

¹⁰ Исто, стр. 76, подвлачим ја.

¹¹ Исто, стр. 77.

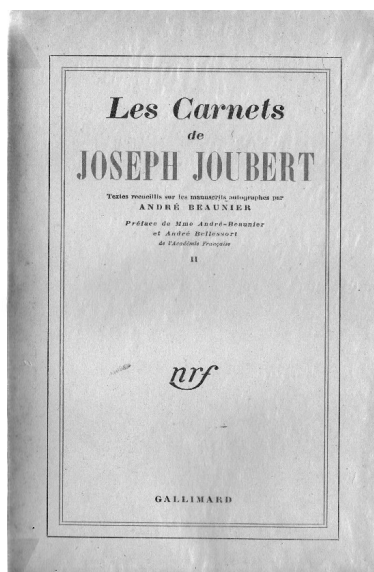
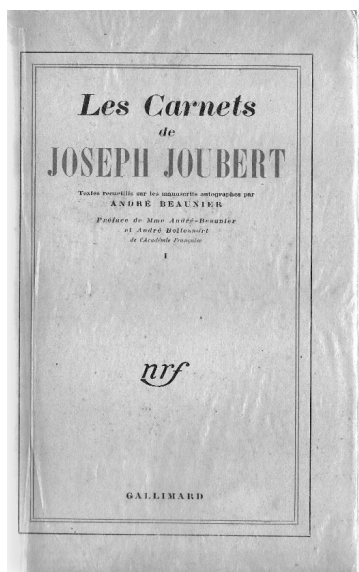
¹² Исто, стр. 95.

Обзнана свескописца

Прво опсежно издање Жуберових свезака објављено је 1938. године. Андре Боније је у два тома приредио *Свеске Жозефа Жубера* (*Les Carnets de Joseph Joubert*), са поднасловом „Текстови прикупљени са оригиналних рукописа“. Боније је био у своје време познати драмски аутор и романописац. Жуберу је посветио неколико књига, које су претендовале да буду студије, а заправо су биле романсиране биографије. У једној од њих, *La Jeunesse de Joseph Joubert* (*Млади Жозеф Жубер*, 1918) написао је нешто и о свескама, чији је значај у то време почињао да увиђа: „Међу двадесетак хиљада страница и шездесет фасцикли тих листова који нису били намењени нама а које је испунио својим густим, правилним и као нацртаним рукописом, нисам приметио једну реченицу која би могла да наруши сећање на њега. У њима сам пронашао сведочанство о једној дивној и префињеној интелигенцији, као и елементије једне филозофије која се не може уочи́ти у збирци његових максима.“¹³

Према Жани Боније, Макс Егер, хелениста и приређивач Шатобријанове и Сент-Бевове преписке, указао је Андреу на постојање свезака, које су му потом Жуберови наследици поверили. Упознавши се поближе са свескама тог моралисте кога је Сент-Бев оценио као другоразредног, Боније стиче потпуно другачију слику о њему и практично цео живот посвећује обзнањивању Жубера као свескописца. Али мит о Жуберу моралисти тада је био прилично учвршћен. Већ је било изашло неколико збирки мисли на трагу Шатобријанове и Реналове редакције, без консултације изворних свезака.

Тада долазимо до још једног кључног момента за историју тефтера. Андре Боније је први приређивач у нашем корпусу који је приређену грађу објавио под насловом „свеске“.

¹³ Beaunier: у Joubert: 1938, стр. 9; подвлачим ја.

Сасвим је извесно да је наслов *Carnets* сковао пре свега зато што је желео да укаже на важност и специфичност материјалне грађе, одбивши да им да наслов *Мисли* како би се оградио од претходних редакција. *Carnet* је свеска мањег формата; да је Жубер своје белешке водио у већим, стоним свескама (како је делом чинио Валери), можда би књига понела наслов *Cahiers*. У сваком случају, наслов није претендовао ни на шта друго изузев да буде илустративан. Када се опредељивао за њега, Боније наравно није могао знати да ће то постати генерички наслов који ће писци давати свим оним рукописним белешкама које из разних разлога неће прозвати „дневницима“. Рукописност грађе ће постати пресудна значајка тог жанровског самодефинисања типичног за двадесети век.

Иако је настојао да објави све што је нашао (*Les Carnets de Joseph Joubert* броје 937 страница) и Андре Боније је у рукопису интервенисао. Његов текст показује тежњу да буде аутентичан препис: он настоји да испоштује датирање унутар свезака и већину Жуберових рукописних идиосинкразија, почев од предреволюционарног правописа.

Међутим, било је довољно да нађене свеске „брижљиво препише“ да би се у потпуности избрисала визуелна димензија Жуберових рукописа. Колико год да је настојао да прикаже развијање Жуберових идеја, Боније се ипак опредељивао за заокружене мисли, те их је тако издвојено штампао на страници и онда када су биле измешане измешана са својим варијантама. Одбацивао је све што му је личило на скицу, нацрт, изостављао изводе из лектире и коментаре, као и све свакодневне спискове (потрепштина, књига, имовине...) које је сматрао тривијалним. Извесну бригу о рукопису видимо у чињеници да Боније скреће пажњу на оригиналне стенографске скраћенице које тумачи (нарочито у властитим именима, у којима Жубер избацује вокале), затим на средство писања (оловку, која је повремено подебљана пером). Али графичке интервенције уопште не репродукује већ их препричава у фуснотама у сажетом облику. Боније се углавном задовољава да неки куриозитет рукописа дочара уместо да га покаже.

Тиме приређивач показује да је, иако се побунио против етикете моралисте, у суштини Жубера дефинисао као мислиоца, само мало распричанијег него што је до 1938. био случај. Због тога је фаворизовао фрагменте о филозофским лектирама, а систематски изостављао евиденције прихода и расхода.

Стицајем околности, ни Боније, као ни Пол де Ренал, није дочекао објављивање *Свезака Жозефа Жубера*. Умро је 1925. Тринаест година је трајало ишчитавање његових бележака и коментара. За тај посао била је задужена госпођа Жана Боније, по занимању оперска певачица. Поред споменуте књиге *Жуберова младост*, Боније је објавио још две посвећене овом аутору: *Жубер и револуција* (1918), као и *Роман о пријатељству* (1924), посвећен вези Жубера и Полин де Бомон. Његова удовица је себи дозволила да напише обиман предговор за *Свеске*, у којем преовлађују овлашни биографски подаци и нагађања о Жуберовој вези са Полин де Бомон а где се веома мало говори о самим свескама. Коментаришући претходне редакције *Мисли*, Жана Боније има смелости да изјави како у Реналово и Шатобријаново време „није била толико на цени аутентичност једног рукописа, али времена су се променила“.¹⁴ Индикативно је пак да је она сама у свом предговору на сличан начин нефокусирано исцрпна.

¹⁴ Beaunier: у Joubert: 1938, I, 30.

Легенда о писцу без књиге

Ни након Бонијеовог издања и увида у свеске Жубер моралиста није протеран из књижевне рецепције. Ово треба приписати самим свескама као грађи и њиховој непосредности за посебног читаоца, заправо изостанку жеље приређивача да таквог читаоца обучи.

Један од првих приказивача *Свезака*, Виктор Жиро, који је својевремено приредио један избор из мисли, овако се изјашњава о њима: „Сад кад захваљујући Андреу Бонијеу имамо увид у све Жуберове свеске, из њих треба извући једну књижицу у којој би се нашло оно најбоље и најсавршеније из овог дугог дневника.“¹⁵ Многима је кондензација једини начин да сваре такав материјал. Након *Свезака*, објављен је велики број издања Жуберових мисли, између осталих у редакцији Ремона Думеа и Жоржа Пулеа. Сматрам да је, за илустрацију аномалија у рецепцији, довољно рећи да и данас на француској Википедији поред Жуберовог имена стоји „моралиста“.

Исто тако, оцена првих приређивача да Жубер за собом није оставио никакво дело није се релативизовала. Напротив, међу француским ауторима као да се учврстила, тако рећи метастазирала тек након објављивања његовог животног опуса.

Жозеф Жубер је многим постао познат посредством Мориса Бланшоа, двадесетовековног француског есејисте у чијем се средишту интересовања налази појам дела, које је у његовој теорији попримило размере безмало метафизичког феномена. Будући да је Жубер читав живот посветио писању, а да за живота није објавио никакво конвенционално дело, он је био савршена подлога за Бланшоову одбрану статуса чистог писања из којег је уклоњен хоризонт било какве реализације. (За ту мисао пресудан је био Маларме и његово искуство писања Књиге, текста који је годинама најављивао, а од којег су остали само фрагменти.)

Бланшо је Жуберу посветио есеј „Жубер и простор“ у књизи пригодног наслова, *Будућа књија* (1959). Иако међу првима истиче важност процеса писања, што ће веома утицати на нову критику и постепено занемаривање улоге аутора, Бланшо сâм појам дела схвата веома конзервативно. Дело је за Бланшоа неоспорна датост, затворен резултат, уклопљен у формат који одговара епохи, непроменљив и малтене вечан артефакт. Али пошто је умањио значај аутора, Бланшо није био у стању да увиди да су управо свеске форма дела компатибилна са Жуберовим начином писања: отворено, рукописно и мултиформно дело које се тешко може препакovati у књигу.

У споменутом тексту Бланшо себи дозвољава да Жубера чита психоаналитички па му, пратећи прогресију *Свезака*, приписује намере. Упоредимо тај поступак са Санжом из претходног наставка фељтона и његове жеље да линеаризује Лихтенберга. Бланшо не примећује да се Жубер, одуставши од конвенционалне реализације својих бележака, посветио самој свесци као концепту и делу. Уместо да размотри Жуберов резултат као готову ствар, Бланшо га посматра као привремено, радно решење. Пише како је, посветивши се свескама, Жубер „загосподарио једном тачком из које му се чинило да проистичу све књиге, тачком која би га, ако је пронађе, ослободила потребе да је напише“.¹⁶

¹⁵ Giraud: 1939, 432.

¹⁶ Blanchot: 1959, стр. 75.

Другим речима, Жубер је писао и писао, али досетио се да умре не ударивши ону финалну тачку, печат који ће, из Бланшоове визууре, гарантовати „дело“.

Истина, Бланшо није имао увид у рукопис *Свезака* и није му могло пасти на памет, као Филипу Манжоу, да су оне свесно развијени рукописно-књижевни концепт. Друго, он је само искористио Жуберов случај како би поткрепио своје интуиције у вези са проблематиком писања у одсуству аутора и дела. Заузет медитацијама на трагу непојмљиве и нематеријалне малармеовске Књиге, Бланшо није имао намеру да се Жуберу као аутору озбиљније посвети. И добро је.

Иако га по мом мишљењу није у потпуности разумео, а још несрећније га дочарао, Бланшо је својим текстом мапирао Жубера и на неки начин га присвојио својим тумачењем. Његов опскурни есеј био је утицајан. У предавањима *Припрема романа*, крајем седамдесетих, Ролан Барт Жубера наводи искључиво у бланшоовском кључу, као пример аутора без дела. Али за разлику од свог учитеља, Барт његове свеске ипак концепира, и то опет малармеовски, као *албуме*, књиге које су настале у току писања, а не на основу претходно развијеног плана. У тим предавањима на Колеж де Франсу, уопште важним за проблем свеске, Жубер је ипак присутан само декоративно, када је потребан неки цитат који ће се заложити за рушевине науштрб целине и за незавршеност науштрб заокружености.

Бланшоов есеј је открио Жубера и његовом првом преводиоцу на енглески, Полу Остеру. Текстом „Жубер и простор“ завршава се прво издање затвара прво издање *The Notebooks of Joseph Joubert* из 1983. Превела га је у то време такође мало позната Лидија Дејвис. То је сведени избор од двестотинак страница, без датума, поновљен 2005. у издању *New York Review of Books*.

Издање садржи и шури предговор у којем Остер пре свега налази места да ода пошту Бланшоу: „Први пут сам открио Жубера пре једанаест година, у есеју који му је посветио Бланшо. Он га пореди са Малармеом и сматра га најмодернијим писцем свог времена који се нама, данашњим читаоцима, обраћа најдиректније. По мом мишљењу, ништа што је написано о Жуберу не би могло боље да пропрати овај избор.“¹⁷

Сасвим је онда логично што је Бланшоово читање у потпуности одговорно за Остеров избор и приређивачки приступ. Али ипак је за похвалу чињеница да прво издање Жубера на енглеском не носи наслов „Мисли“.

Свеске као бесконачан производ

Уз све мане, Бонијеова редакција, иако је у суштини линеаризован препис Жуберових свезака, ипак је пионирска за свескописце двадесетог века. Након та два тома многи су могли да почну да размишљају о новом књишком паковању за своје белешке које се не дају ни у какав други међужанр уклопити.

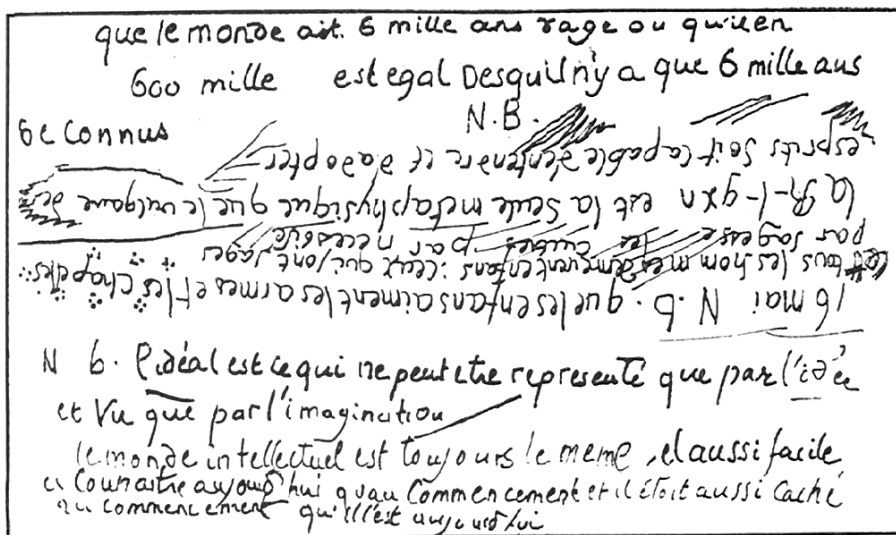
Међутим, парадоксално, у овом издању понајвише се изгубила рукописност Жуберових тефтера. Да се она открије, требало је сачекати 1994. годину и издање *Четири свеске* које су приредили Филип Манжо и Дејвид Кинлох. Тек на основу тог издања могло

¹⁷ Auster, у: Joubert: 1983, стр. X.

се видети да је Жубер, пишући свеске, развио једну спекулативно-графичку технику записивања коју бисмо за ову прилику могли назвати сеизмографијом мисли. (Њему би сигурно било драже да смо рекли „сеизмографија душе“.)

Како то бележење изгледа у пракси? Жубер ретко сабира мисли у тишини пре него што их повери папиру; он у глави не држи „коначну верзију“, па чак се и сам буни када такву склоност примети код других аутора. („Не пишите реч која употпуњује симетрију ваше реченице и заокружује је“, бележи 25. јуна 1797, „јер ће читаоцу неизоставно сама пасти на памет.“) Заметке своје мисли воли да види слободно разбацане на страници. Притом, док их бележи, распоредом на страници најчешће не имитира прелом књи-ге, већ се према свесци опходи као према блоку за скицирање. На неким страницама, да би се све речи растумачиле, свеску је потребно непрекидно окретати у рукама. Његово писање је због ове праксе изгубило линеарност и у оном основном, визуелном смислу. Жуберова страница остала је без димензије која је чини погодном за прештамп-овање у књизи.

Жубер је најдаље отишао од свих свескописаца у визуелном погледу. (С његовим начином коришћења графичких елемената може се донекле упоредити само пракса Пола Валерија.) Како наводи Дејвид Кинлох, у рукопису Жуберове свеске „оцртава се логика стваралачког процеса. С времена на време, свеска се представља као некаква виртуелна књига, густо испресецана моментима одбацивања и одлучивања“.¹⁸ Ско-кови и испресецаност рукописа указују на мишљење које је непрекидно у покрету, тражењу, преиспитивању: „на делу“.

Једна Жуберова страница
(одломак из *Чешири свеске*, прир. Дејвид Кинлох и Филип Манжо)

¹⁸ Kinloch: 1996, стр. 345.

Дипломатска реконструкција четири Жуберове свеске коју су приредили Манжо и Кинлох убедљиво је указала на визуелну димензију свезака, дотад потпуно занемарену у корист садржаја. У њима читалац први пут види како се Жуберов рукопис, попут некаквог сировог органиграма, разгранаву у свим правцима, при чему се ниједном рукавцу не даје предност у односу на друге. А види и нешто још важније, по чему је Жубер и данас модеран: како "мисао" настаје из форме.

Тако су, сто педесет година након ауторове смрти, ови специјалисти напокон пружили опипљив доказ за оно што је дотадашњим приређивачима промицало: да је Жубер, свесно напустивши перспективу конвенционалне књижевне реализације, заправо целог живота радио на својим свескама, са преданошћу писца који своје дело спрема за објављивање. Његово средство за истраживање постало је дело по себи и његово, да се тако изразим, *бесконачан производ*.

Зар не бисмо данас Жуберову свеску назвали *artist book*, тим пре што није имао намеру да је умножи?

ЛИТЕРАТУРА:

Жуберова издања:

Recueil de pensées de M. Joubert, прип. Chateaubriand, Le Normant, Paris, 1838.

Pensées, essais, maximes et correspondance, 2 t., прип. Paul de Raynal, Le Normant, Paris, 1850, 1861.

Carnets, 2 t., прип. André Beaunier, Gallimard, Paris, 1938. (Ново издање: 1994, аутор предговора: Jean-Paul Corsetti).

The Notebooks of Joseph Joubert, прип. и прев. Paul Auster, North Point Press, San Francisco, 1983 (Поновљено издање: New York Review of Books, 2015).

4 carnets, прип. David Kinloch и Philippe Mangeot, Institute of Romance Studies, London, 1996.

Наведени коментари:

Blanchot, Maurice, „Joubert et l'espace" у: *Le livre à venir*, Gallimard, 1959, стр. 71–90.

Corsetti Jean-Paul, „Eloge du fragment", предговор за издање *Carnets*, 1994, стр. 7–22.

Giraud, Victor, „Joubert inconnu", *Revue des deux mondes*, март 1939, 417–432.

Kinloch, David, „Reading and Writing in Joubert's Carnets", *The Modern Language Review* св. 91, бр. 2 (април 1996), стр. 342–354.

Mangeot Philippe, „20 janvier 1800, À qui parles-tu ?" *Joseph Joubert et l'écriture des carnets*. У: *Littérature*, бр. 80, 1990. *Carnets, cahiers*, стр. 71–85.